

RESTAURAREA UNEI TIPĂRITURI DIN PATRIMONIUL MUZEULUI ETNOGRAFIC AL MOLDOVEI

Elena Panait – Pîrău

„Cărțile, ca și oamenii, suportă analize și se circumscriu aceluiași demersuri, sensuri, idei ce țin de fenomenele specifice epocilor din istoria gândirii și climatelor intelectuale. Cartea în întregimea ei devine o formă concretă a unor idei.

Cartea nu face altceva decât să dea consistență, varietate și adâncime gândurilor obsedante, pentru că ea, cartea, își are un punct arhimedic în jurul căruia gravitează întrebările, căutările și visele”¹.

Așadar, să prețuim și să veghem la sănătatea cărților!

Cu câțiva ani în urmă am primit de la Muzeul Etnografic al Moldovei o carte intitulată „EVHOLOGHION” (Molitvenic) pentru a fi restaurată. Cartea fusese donată muzeului, condiția donatorului fiind expunerea acesteia.

Evhologhionul este o carte a ritualului ortodox în care sunt cuprinse rânduielile și rugăciunile prescrise pentru conferirea sfintelor taine (Evhologhion, adică „molitvenic” care cuprinde „întrusine toată treaba Bisericii ce se cuvine preoților”²).

Lipsa filei de titlu nu ne-a permis să o datăm cu exactitate. În tomul II din **B.R.V.**, la anul 1747, se menționează un „Molitvenic” tipărit la București, despre care autorii spun „n-am văzut exemplare”³. Forma tiparului ne-a determinat să datăm tipăritura la mijlocul secolului al XVIII-lea.

Textul scris în limba slavonă este așternut pe hârtie manuală, cu cerneală de tipar de culoare neagră și roșie. Literale, care marchează începutul de capitol, decorate cu ornamente florale, vignetele și frontispiciile împodobesc cartea. Fascicula este „in-folio”. Coperta superioară era ornată cu un chenar floral, în mijlocul lui fiind imprimat un potir cu flori.

¹ N. Busuioc, *Semnele înțelepciunii*, Iași, 1998.

² V. Olteanu, *Din istoricul și arta cărții*, București, 1992, p. 141.

³ **B.R.V.**, București, 1912.

Cotorul din piele era împărțit în trei registre marcate cu chenare florale, în fiecare registru fiind imprimat simbolul creștinătății – crucea - și titlul cărții.

Examinată vizual, cartea prezenta o stare de conservare precară, urmare a condițiilor de păstrare și a fenomenului de îmbătrânire naturală. Scoarțele din lemn de tei erau brăzdate de orificii de diferite forme și dimensiuni, urmare a prezenței și acțiunii insectelor xilofage, urme de adeziv folosit la operațiile de legare, urme de microorganisme. Pielea care îmbrăca scoarțele era deshidratată datorită îmbătrânirii naturale și a condițiilor de păstrare, ruptă și cu numeroase orificii produse de insecte. Pe cusătura blocului cărții, care a fost pe „nervuri”, s-a intervenit folosind cusătura perforată.

Fig. 1. Coperta superioară înainte de restaurare

Filele de gardă și de titlu lipsesc. Hârtia, suportul textului, poartă amprenta timpului, anume îngălbenirea produsă prin procesul de fotooxidare. Patina funcțională se află pe toate filele prin prezența depozitelor și a petelor de ceară, precum și prin zonele carbonizate.

Prezența halourilor (apă în combinație cu praful de pe carte) a creat condiții favorabile grefării microorganismelor. Acestea au produs degradări cromatice, și anume colorarea hârtiei în culori diferite, în funcție de specia de ciupercă, la care s-a adăugat fragilizarea acesteia, prin creșterea acidității.

Friabilitatea hârtiei și modul defectuos de manipulare a cărții au produs fisuri și lipsuri ale suportului de text.

Fig. 2. Filă din carte înainte de restaurare
(halouri, degradări cromatice, pete, zonă carbonizată)

După dezinfectia, investigarea și fotografierea cărții, s-a stabilit tratamentul, constituit în procesul de restaurare. Prin restaurare se înțelege „ansamblul operațiilor menite să conserve în timp informațiile conținute de obiectul luat în studiu”⁴. Se știe că orice intervenție de restaurare comportă o modificare, o pierdere a informațiilor potențial deductibile din materiale. De aceea intervenția trebuie să fie „minimă”, să păstreze cât mai mult din elementele originale. Efectuarea operațiilor de restaurare pe volum nedesfăcut nu a fost posibilă, datorită faptului că legătura nu-și mai păstra funcționalitatea, cusătura fiind distrusă, pe de o parte, și aspectul hârtiei, pe de altă parte.

După curățirea mecanică, efectuată prin tehnicile de desprăfuire și desprinderea depozitelor de ceară, a urmat curățirea în mediu apos. Știm din literatura de specialitate precum și din experiența noastră că orice tratament apos conduce la variații dimensionale ale filelor de carte, dar aspectul pe care îl prezentau filele de carte (hârtie deshidratată, pete produse de microorganisme) ne-a impus să efectuăm o curățire corectă în mediu apos, urmată de deacidificare cu $\text{Ca}(\text{OH})_2$. Friabilitatea hârtiei ne-a determinat să efectuăm reînclieirea acesteia cu soluție de 1% carboximetilceluloză.

După presarea filelor în presa de legătorie, cartea a trecut prin ultimele operații de restaurare, și anume consolidarea fisurilor și a zonelor friabile cu vâl de hârtie japoneză.

⁴ Del Grano Manganelli, *Proiectare și restaurare*, în *Probleme de patologia cărții*, vol. 31, București, 1995, p. 45.

Fig. 3. Filă de carte consolidată la cotor cu vâl japonez și întregită cu hârtie japoneză

Filele de carte au fost cusute în cusătura originală, și anume cusătura pe „nervuri”. S-a executat capital-bandul din ață galbenă, ce are rol de ornament și de rezistență a blocului de carte. Scoarțele de lemn, după ce au fost consolidate de către colegii de la laboratorul de restaurare lemn, au fost învelite cu piele nouă, tăbăcită vegetal, pe care s-au aplicat, prin tehnica „intarsie”, elementele originale (coperta superioară și cotorul).

Fig. 4. Coperta după restaurare; s-a efectuat „intarsia”

Cartea protejată de o casetă s-a reîntors la Muzeul Etnografic al Moldovei, unde poate fi studiată de cei interesați.

Abstract

The author points out the morphological elements of the book „Evhologhion” as well as its state of health before restoration.

Afterwards, there are presented the stages undertaken during the restoration process.